

Зміст

- 7 • Ключ до розуміння тексту:
У пошуках актора на роль
головного героя
(Олена Пелешенко)
- 35 • Дрогобицький зіздар
- 55 • Великі королівські лови
- 67 • Камінний господар
- 95 • Портрет маленької дівчинки
з черепахою
- 105 • Буєсть Митусина
- 129 • Біла Віла
- 173 • Килим на три квітки
- 269 • Чистотіл
- 315 • Стигли яблука на Спаса
- 323 • Повінь
- 391 • Спогад про Грузію
- 419 • «Десь тут була подоляночка...»
- 431 • Чиста хвилина для роздумів
- 449 • Земля
- 459 • Сотворіння тайни

КЛЮЧ ДО РОЗУМІННЯ ТЕКСТУ: *У пошуках актора на роль головного героя*

Ніна Бічуя належить до покоління українських прозаїків, що народилося в тридцятих і дебютувало в шістдесятих. Перші кроки в письменництві робила разом з Євгеном Гуцалом, Григором Тютюнником, Валерієм Шевчуком, Володимиром Дроздом. Себе з конкретною літературною школою шістдесятників ніколи не ідентифікувала: у ті часи були лише «кон'юнктурна школа і некон'юнктурна, а в межах цієї останньої всі були різні». Окремі люди та окремі тексти. Її цікавить історія — як Романа Іваничука чи Валерія Шевчука.

Ніші й тренди, що асоціюються з іменем письменниці, — тонка психологічна інтелектуальна жіноча проза, історична новелістика, міські тексти та театральні повісті.

«Шукаю актора на роль головного героя», — якось Ніна Бічуя дала оголошення на сторінках власної книжки. На кастинг до її збірок «Дрогобицький зіздар», «Квітень у човні», «Родовід», «Десять слів поета», «Бенефіс» устигли зійтися з різних світів і віків Юрій Котермак, він же магістр Георгій Дрогобич з Русі, поет, фізик, астроном і астролог («Дрогобицький зіздар»), Леся Українка на портретах Фотія Красицького та Івана Труша («Біла

Віла»), князь Данило Романович і норавливий співець Митуса («Буєсть Митусина»), іконописець Алімпій Печерський у колі персонажів «Кієво-Печерського патерика» і «Повісті врем'яних літ» («Сотворіння тайни»), художники Олекса Новаківський («Портрет маленької дівчинки з черепахою») та Ніко Піросмані («Спогади про Грузію»), а ще люди театру — провінційні актори («Бенефіс», «Репетиція») і легенди «наших двадцятих», березільці Лесь Курбас та Микола Куліш («Десять слів поета»). Претендували на роль головного героя також міста — ретельно виписаними вуличками, якими письменниця охоче водить читачів, — Львів («Килим на три квітки»), Київ («Повінь»), а ще Харків, Тбілісі, Перемишль, Краків... Та передовсім Ніну Бічую цікавить право митця промовляти від імені речей і предметів шляхом утривалення їх у слові. Тема автентичності слова. Тому деякі з творів, зібраних під цією обкладинкою, можуть здаватися безсюжетними. У «Портреті маленької дівчинки з черепахою» я-оповідачка прагне «змалювати дуже реалістичний, зовсім звичайний портрет дитини з черепахою, користуючись при тім не фарбами й пензлем, а самими лише словами», бо ж інакше «речі й предмети, названі й визначені словами, розсипляться, втратять зв'язок між собою, перестануть бути речами й предметами, стануть лише словами, котрі проростають без речей, мовби фантастичні рослини без коренів». Таємниця творчості постійно хвилює Ніну Бічую та немовби щоразу вислизає за крок до розгадки.

Як і в літературних текстах, в інтерв'ю та спогадах письменниця любить, за висловом Івана Дзюби, тікати в «поетику приблизності», та не виносити на публіку кожен факт приватного життя: «Якщо я все розповім, що ж для мене залишиться?». «Кожен має

тайну свою, котрою живе», — зізнався безіменний скоморох з оповідання «Сотворіння тайни» року Божого 1113, навіть не претендуючи на роль головного героя прози Ніни Бічуї, але озвучивши його кредо. Про письменника мають свідчити його тексти. Але чи можна їх уповні осягнути без біографії, отже, оптики того, хто пише?

Ніна Бічуя народилася 24 серпня 1937 року в Києві, але все життя мешкає у Львові, де закінчила школу, університет, знайшла коло однодумців (Роман Іванчук, Дмитро Герасимчук, Роман Кудлик, Богдан Антків, Богдан Козак, Юрій Брилинський), місце сили й натхнення. Щоправда, інколи їй здається, що вона «за ментальністю більше "східнячка", ніж галичанка».

Львівська й загалом міська ідентичність дуже важлива для письменниці: «У місті я існую й не знаю, чи могла би існувати поза ним». У новелі «Земля» головну героїню Місто як абстракція й Львів зокрема могли «порятувати від усього. Досить було пірнути у вулицю — і звідусіль... обступали затишок і захист». Щойно відриваєшся від цього впорядкованого світу, втрачаються всі дороги та орієнтири. «У місті, — продовжує оповідачка, — я знала, котра година, без годинника. Рух транспорту, тінь над будинком, колір дахів, зблиск сонця на трамвайних рейках — чи не служить це все орієнтиром для визначення часу?». Про Львів пані Ніна писала, що жодне інше місто «не може бути таким захланним, аж спраглим перебільшень у всьому». Лише тут «комусь може спасти на думку продавати грубо вирізані дерев'яні грибочки під каплицею Боїмів». Лише тут письменниця вже дорослою зрозуміє, що земля може промовляти навіть крізь каміння.

Батьки завжди називали все своїми іменами й учили доньку чинити так само. З шести років Ніна

Року 1468 тяжкий мор упав на Польщу. Ширився він у прилеглих до Польщі й Червоної Русі провінціях. Вільно навіть од тої зарази, принесеної ризькими вояками з амуніцією, не порятувалося. Двадцять тисяч городян гданських поклав мор у землю, а понад усім тим панував голод великий, і миші домонтарили, як у власних темних норах.

Року 1468, взимку, Юрій Котермак, син міщанський з Дрогобича, був записаний на студії до Ягеллонського університету в Кракові.

Року 1967 молоденькі краків'янки ходили вулицями міста, навселюд показуючи ледь прикриті короткими сукнями стегна в рожевих мережаних панчохах. До Вавельського замку шнуркувалася довжелезна черга охочих оглянути рештки його див і купити при вході значок із зображенням змія, переможеного молодцем Краком.

Року 1967, влітку, я сидів у відкритій, притуленій до червоної стіни будинку кав'ярні й смакував духмяний напій, запарений білими руками гарної краків'янки.

Події ці, віддалені одні від одних п'ятьма століттями часу, мають зовсім різну історичну вартість, виглядають абсолютно несумісними — і, однак, лежать в одній площині.

Року 1967 я шукав ледь примітних слідів, залишених на білому світі Юрієм Котермаком, сином міщанським з Дрогобича, ученим ескулапом і звіздарем.

Сліди були нетривкі, неначе Юрій Котермак ступав лише пісками. Я не тримав у руках навіть черепа, щоб зітхнути над ним, як Гамлет: «О, бідний Йорик!». Я знав про Котермака не більше, ніж він міг би знати про мене.

І все-таки ми впізнали один одного. Відразу. Він підійшов до мого столика, привітався й сів, і поскаржився на спеку і на двох бурсаків, що не сплатили йому одного флорена за науку, і звелів білорукій краків'янці подати філіжанку доброї турецької кави.

Котермак був таким, яким я хотів бачити його. Убраний він був у темне, як чернець, а волосся мав ясне, аж біле, і немов задимлений погляд, що вичитував людську долю в глибинах неба. Розмова йшла з віддалі століть, а думки лежали в одній площині.

— Мені потрібен запал в описі подій, щоб викликати страх, хвилювання, жаль чи обурення. Без того не можна передати в гідний спосіб звичаїв держав і народів ані почуттів і захоплень, властивих натурі кожного. Зміцнює-бо сили автора важливість описуваних подій, а розум того, хто пише, ніби насичується незвичністю і вагою вчинків.

— Я впізнаю мову єпископа Вроцлавського, Петра з Бніна, — сказав Котермак.

— То мої власні думки, — заперечив я. — Ніколи не чув про Петра з Бніна.

— Кажу вам, — дивився він мені прямо в очі; подовгастими сухими галузками пальців тримав час, гарна краків'янка подавала каву в крихітній філіжанці.

Час не мав найменшого сенсу: Коперник обертав земну кулю на своїй долоні й твердив, що Сонце — то